Kulturutskottets betänkande 1986/87:2

om vissa museifrågor m. m.

KrU
1986/87:2

Sammanfattning

Förslagen i två av de fem motioner som behandlas i betänkandet syftar till att museiverksamheten på olika områden skall byggas ut. De avser projektet Teknikens Hus i Luleå och inrättande av ett biblioteksmuseum i Borås. Utskottet avstyrker dessa motioner samt ett motionsförslag om stöd för de insatser som görs för att bevara vissa byggnader på Vinga fyrplats.

I två motioner föreslås åtgärder för att bevara kulturhistoriskt värdefulla segelfartyg. Med anledning av dessa motioner uttalar sig utskottet för att berörda myndigheter skall ges i uppdrag att överväga och lägga förslag om vilka åtgärder som behöver vidtas.

Motionsyrkanden

I motion 1985/86:Kr221 av Ewa Hedkvist Petersen m. fl. (s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående statligt bidrag till verksamheten vid Teknikens Hus i Luleå.

I motion 1985/86:Kr253 av Elver Jonsson m. fl. (fp, s, m, c, vpk) yrkas att riksdagen begär att regeringen snabbt låter utreda de kulturhistoriska segelfartygens situation samt föreslå åtgärder till skydd för byggnadsminnen på sjön.

I motion 1985/86:Kr286 av Göte Jonsson (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder för bevarande av gamla värdefulla segelfartyg.

I motion 1985/86:Kr325 av Lars Ahlström (m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Vinga fyrplats.

I motion 1985/86:A417 av Lennart Brunander (c) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrk. 14), att riksdagen som sin mening ger regeringen i uppdrag att utarbeta ett förslag om ett biblioteksmuseum lokaliserat till Borås.

Motionsyrkandet har överflyttats från arbetsmarknadsutskottet till kulturutskottet.

1 *Riksdagen 1986/87. 13 saml. Nr 2*

Motion 1985/86:Kr221 om Teknikens Hus i Luleå

Motivering

I motionen redovisas ett projekt vid högskolan i Luleå som syftar till att levandegöra tekniska och naturvetenskapliga fenomen i anknytning till människornas vardag och verklighet. En stiftelse – stiftelsen Teknikens Hus – har bildats för att utvidga och permanenta verksamheten.

Teknikens Hus är i första hand avsett för barn och ungdom som ett led i skolundervisningen i teknik men kommer även att vara intressant för människor i alla åldrar.

Driftkostnaderna för en fullt utbyggd verksamhet beräknas uppgå till knappt 4 milj. kr. per år. Motionärerna erinrar om att Sveriges Tekniska museum i Stockholm får ett årligt statligt bidrag till verksamheten. Ett årligt statligt bidrag till Teknikens Hus skulle därför, menar de, ligga helt i linje med den förda kulturpolitiken.

Projektet Teknikens Hus i Luleå

I en promemoria från högskolan i Luleå lämnas bl. a. följande uppgifter om projektet Teknikens Hus:

Att öka kunskaperna om och intresset för teknik i den nordligaste landsdelen är en av de angelägna arbetsuppgifter som högskolan i Luleå har arbetat med alltsedan sin tillkomst. En ökad kunskap om teknik och större känsla för tekniska sammanhang ger ökade möjligheter till utveckling både industriellt och ekonomiskt.

I USA och Canada finns en rad s. k. science centers, där man på olika sätt arbetar med att levandegöra tekniska och naturvetenskapliga fenomen i anknytning till människornas egen vardag och verklighet. Dessa centra är kunskapsförmedlare i samverkan med skola och näringsliv, och det blir härigenom också utvecklingsfaktorer i de regioner där de verkar.

I Sverige finns ännu ingen mera omfattande permanent verksamhet av science center-karaktär. Högskolan i Luleå har emellertid sedan 1979 med stöd av forskningsrådsnämnden arbetat med ett projekt som utreder förutsättningarna för att starta en sådan verksamhet i Luleå. Verksamheten ska främst rikta sig till barn och ungdom, men också lätt kunna förenas med aktiviteter för vuxengrupper av olika slag och med öppen verksamhet för allmänheten.

Högskolan har också bedrivit försöksverksamhet i projektet i form av bl. a. utställningar och verkstäder. Denna verksamhet har blivit en mycket stor framgång bland barn och lärare i skola och förskola både i Luleå och dess närhet och i andra kommuner i Norrbotten. Rapporter och resultat från projektet har dessutom efterfrågats från skolor och enskilda lärare över hela landet.

Länsmyndigheter och kommuner i Norrbotten har visat stort intresse för projektet. Det skulle ge regionens invånare i alla åldrar unika möjligheter till kontakt med teknik och teknisk utveckling och tillvarata en av landsdelens viktigaste resurser för framtiden – dess egen ungdom. Barn i andra delar av landet har ofta lättare att få kontakt med teknikens värld. Det är därför särskilt viktigt för barn och ungdom i Norrbotten att de erbjuds stimulerande verksamhet på det tekniska området genom skolan och förskolan.

Verksamheten inom Teknikens hus ska ha som mål att aktivera barn och

ungdom inom det tekniska och naturvetenskapliga området, lära dem att på egen hand upptäcka och förstå tekniken i sin egen vardag och stimulera dem till eget tekniskt experimenterande.

Teknikens Hus skall på olika sätt utveckla och stödja arbetet med teknik i skolan och ungdomsorganisationerna i hela länet.

Teknikens Hus skall dessutom tjäna som ett teknikens skyltfönster och på olika sätt ge den stora allmänheten kontakt med aktuella tekniska frågor av betydelse för regionen och dess framtid.

Avsikten är att verksamheten i Teknikens Hus skall bedrivas bl. a. genom dels permanenta aktiverande utställningar där olika tekniska miljöer görs levande och lätt förståeliga, dels praktiskt arbete med vardagsteknik i specialinredda verkstäder med var sitt tema.

Vidare skall Teknikens Hus ge service, råd och stöd till skolor och organisationer och till enskilda lärare på alla stadier för den undervisning i teknik som nu är obligatorisk genom hela skoltiden.

Kurser och fortbildning för lärare skall även ingå i verksamheten.

Kostnaden för att bygga ett Teknikens Hus i Luleå beräknas i dag till drygt 20 milj. kr. Driftkostnaderna beräknas till inte fullt 4 milj. kr. per år.

Kostnaderna för investeringar i lokaler och utrustning täcks av bidrag från fonder och företag i Norrbotten samt genom bidrag från AMS.

De beräknade driftkostnaderna för verksamheten skall täckas

- genom årliga avgifter från kommunerna i Norrbotten som ersättning för skolans utnyttjande av Teknikens hus
- genom bidrag från högskolan i Luleå
- genom avkastning från en fond för Teknikens Hus, som byggs upp av donationer och bidrag från utomstående samt
- genom årliga statsbidrag till verksamheten.

Motion 1985/86:A417 om biblioteksmuseum i Borås

Enligt motionären finns det ett stort behov av ett riksmuseum för biblioteksverksamhet, folkrörelsernas historia och framväxt samt folkbildningens betydelse för den enskilda människan och för samhället. Med hänsyn bl. a. till att bibliotekshögskolan är förlagd till Borås bör ett biblioteksmuseum lämpligen byggas upp i Borås.

Motion 1985/86:Kr325 om Vinga fyrplats

Motivering

Enligt motionären finns det risk för att byggnaderna på Vinga fyrplats förfaller sedan fyrpersonalen har flyttat in till Göteborg. Motionären erinrar om att sjöfartsverket har ett ägaransvar för fyren och husen liksom för hamnen. Det ansvaret visar man inte i handling. Han anser att när ett statligt verk på detta sätt genom ändrad verksamhet lämnar fastigheter borde någon annnan myndighet ta över ansvaret. Annars hotar en resursförstöring av stora mått.

I motionen anförs vidare följande:

Genom privat initiativ har, liksom så många gånger förr, stora kulturvärden kunnat räddas i sista stund. Nu är ett kontrakt med sjöfartsverket undertecknat, innebärande att Föreningen Winga Vänner med dispositionsrätt får överta de byggnader verket inte behöver för lotsar och för övervakning av sjöområdet. Sjöfarten närstående företag ävensom en fond i Göteborg har bidragit ekonomiskt för att möjliggöra för Winga Vänner att börja sitt värdefulla arbete med bevarandet av de kulturhistoriska byggnader som finns på Vinga.

Det är angeläget att en skyndsam utredning görs för att undersöka möjligheterna till ökade insatser i syfte att på ett bättre sätt än hittills kunna vårda kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Riksantikvarieämbetet borde kunna bidra med medel till bevarande och vård av byggnaderna på Vinga fyrplats.

Upplysningar i anslutning till motionen

I 16 § kungörelsen (1920:744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet stadgas att byggnader som stå under statens eller menighets eller allmän institutions eller inrättnings förvaltning bör omsorgsfullt vårdas och underhållas. I detta syfte bör myndighet eller menighet eller annan, som förvaltar sådan byggnad, låta sig angeläget vara att i tid avhjälpa uppkomna bristfälligheter, så att ej genom fortgående skadegörelse byggnaden eller dess inredning fördärvas eller byggnadens eller inredningens återställande i gott skick onödigtvis fördyras.

För byggnader som på grund av kulturhistoriskt eller konstnärligt värde är att betrakta som minnesmärke anges i kungörelsen att särskild hänsyn skall tas till denna egenskap. Är ett statligt byggnadsverk på grund av kulturhistoriskt eller konstnärligt värde att betrakta som minnesmärke, tillkommer det myndighet eller menighet eller annan, under vars förvaltning dylikt byggnadsverk står, att vid vården av detsamma taga särskild hänsyn till dess berörda egenskap. På förslag av riksantikvarien kan regeringen bestämma att sådan byggnad skall förtecknas som byggnadsminnesmärke innebärande att den kommer i åtnjutande av särskild omvårdnad. Byggnadsminnesmärke får inte utan särskilt tillstånd rivas, överlåtas, flyttas eller användas till ändamål, varigenom dess kulturhistoriska värde förminskas.

Av byggnaderna på Vinga är fyrtornet och båken av regeringen förtecknade som byggnadsminnesmärke.

Enligt förordningen (1981:447) om statsbidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan bidrag ges till kulturhistoriskt motiverade byggnadsarbeten och kostnader för medverkan av särskilda sakkunniga vid utredning, projektering och utförande av arbetena. Bidrag ges inte till kostnader för åtgärder som ökar bruksvärdet. Bidrag kan utgå i de fall arbetena drar kostnader utöver vad som normalt följer av ett allmänt hänsynstagande till kulturhistoriska värden.

Bidrag som lämnas av riksantikvarieämbetet får bara ges om det kan antas att bebyggelsen kommer att bevaras för framtiden.

Förslag om stöd till bevarande av bebyggelse på Vinga fyr- och lotsplats genom bidrag från naturvårdsfonden avstyrktes av utskottet hösten 1985 (KrU 1985/86:8). Riksdagen följde utskottet.

Motionerna 1985/86:Kr253 och Kr286 om bevarande av kulturhistoriskt värdefulla fartyg

Motiveringar

I motion Kr253 påtalas att för sådana marina byggnadsminnen som äldre seglande yrkesfartyg och maskindrivna fartyg finns inget regelsystem för bevarandefrågor motsvarande det som gäller för byggnader.

Motionärerna anser att det finns behov av regler till skydd för våra marina byggnadsminnen. Det finns risk för att dessa nu förstörs genom att kulturhistoriskt värdefulla fartyg säljs utomlands, huggs upp eller vanvårdas. Vidare förordas att ett system byggs upp som innefattar lånemöjligheter för den som rustar upp och bevarar fartyg i de fall där detta kan anses kulturhistoriskt motiverat. En rikstäckande undersökning av tillståndet för de svenska segelfartygen samt en inventering av de äldre segelfartyg som nu används bör enligt motionen snarast komma till stånd.

I motion Kr286 lämnas en rad exempel på det ointresse för att bevara de stora segelfartygen som visas i Sverige. Motionären påpekar att det finns statliga medel att tillgå för bevarande av intressanta järnvägssträckor och industrier medan de fartyg som utgjort grunden för vårt lands handel och industri tydligen inte anses ha något kulturellt värde. De bränns, sprängs i bitar eller sänks. Måste ett fartyg ha legat på sjöbotten ett par hundra år för att anses ha ett kulturhistoriskt värde, frågar motionären. Han redogör även för de åtgärder för bevarande av gamla fartyg som gjorts i Danmark, Finland och Norge.

Inkomna skrivelser

Med anledning av motionerna har statens sjöhistoriska museum och Sveriges Segelfartygsförening inkommit med skrivelser.

Sjöhistoriska museet anser att den samlade totala översikten av kulturhistoriskt värdefulla båtar saknas ännu liksom lagstadgat skydd för äldre kulturhistoriskt värdefulla fartyg. Inte heller föreligger någon utredning om åtgärdsbehovet. Museet anser att en utredning avseende alla kategorier båtar är angelägen, men att man naturligtvis kan starta med en grupp, t. ex. segelfartygen. Museet föreslår att kulturrådet får i uppdrag att göra utredningen i samråd med bl. a. sjöhistoriska museet. Om statliga medel sedan ställs till förfogande är museet villigt att med projektanställd personal utföra inventeringar, bedömningar etc.

Vidare anför museet följande:

Målsättningen att bevara fartyg till eftervärlden företräds i Sverige inte endast av statliga och kommunala museer utan även av föreningar, stiftelser och enskilda. Sveriges Segelfartygsförening är en av dem. Årets motioner gäller utredning av stödåtgärder för äldre kulturhistoriskt värdefulla segelfartyg.

Beteckningen "äldre" är relativ. Den används för att markera en särskild grupp fartyg som kan ha ett antikvariskt värde. Äldre fartyg är en del av vårt kulturarv. Genom brist på förståelse härför har ovärderliga fartyg redan gått förlorade. Vi vill i detta sammanhang hänvisa till utredningen om bevarande

av fartyg som utfördes 1978 av statens sjöhistoriska museum.

I denna utredning redogjordes för förutsättningarna för ett bevarande nämligen: Utgångsläge, Varför bevara, Vad bevara, Vem bevara, Hur bevara, Fartygsbevarandet som kulturminnesvårdsärende samt Förslag till åtgärder.

Bland åtgärdsförslagen nämndes att äldre kulturhistoriska båtar i likhet med äldre värdefulla byggnader bör få någon form av lagskydd samt att antikvarisk myndighet bör utses med uppgift att ansvara för handläggningen av nämnda ärenden, upprätta förteckningar samt göra punktinsatser.

Ideella föreningar och enskilda personer gör betydande insatser för att bevara äldre fartyg. De behöver dock ett antikvariskt stöd från kulturminnesvårdande myndigheter, medverkan och stöd i diskussioner kring kaj- och varvsproblem, avgiftspåbud, säkerhetsaspekter m. m.

Med anledning av tidigare motioner i ärendet samt förda diskussioner med de olika båtföreningarna under årens lopp anhöll sjöhistoriska museet i sin årliga statliga anslagsframställan för budgetåret 1981/82 om 200 000:– för att inventera kulturhistoriska fartyg samt utreda åtgärdsbehoven. Arbetet skulle inledas med att studera en fartygsförenings situation avseende fartygsbestånd, bidrags- och stödbehov. De äskade medlen beviljades dock ej.

1981 inbjöd sjöhistoriska museet några av båtföreningarna, däribland segelfartygsföreningen, till ett samarbetsråd för att diskutera nämnda frågor. Samarbetsrådet var verksamt under åren 1981–1982. I detta råd diskuterades bl. a. termen "kulturhistoriskt värde" och urvalskriterier.

Problemen är i dag 1986 i stort fortfarande desamma. Museet samarbetar med föreningarna en och en och försöker inom ramen för sina resurser att stödja föreningar och enskilda i bevarandefrågor.

Sveriges Segelfartygsförening föreslår i sin skrivelse att den i motion Kr253 förordade utredningen skall tillsättas och anför följande:

Statens sjöhistoriska museum (SSHM) fastslog i en utredning år 1978 att kulturminnesvårdslagen även bör gälla fartyg och att antikvarisk myndighet bör utses med uppgift att handlägga dessa ärenden.

SSHM ansökte 1982 om medel för inventering av kulturhistoriskt värdefulla fartyg men fick avslag. I ett arbete publicerat 1983 fastslog SSHM: "Fartyg är en del av kulturutvecklingen. Genom brist på förståelse för detta har ovärderliga minnen gått förlorade, inte minst under detta sekel." Vidare menade man att ideella föreningar och enskilda är bäst på att bevara äldre fartyg samt att antikvarisk organisation och bevarandekriterier har saknats.

1985 framförde SSHM att man välkomnar varje försök som görs för att få fram stödåtgärder och beklagar att kulturhistoriskt värdefulla fartyg "hamnat mellan två stolar" eftersom de inte har något stöd enligt lag.

Bristen på helhetssyn och organisation av den maritima kulturminnesvården är alltså ett sedan länge känt faktum av alla berörda parter. Effekten av detta gör sig tydligast gällande på den mest utsatta gruppen: fartygen. Segelfartygens storlek och höga ålder gör att svårigheten att bevara dessa är av sådan särskild art att om inget görs är dessa de första som kommer att förfalla eller försvinna utomlands genom försäljning. Det är därför angeläget att riksdagen nu beslutar om en utredning enligt motionen.

Kulturhistoriskt värdefulla segelfartyg omfattar de fartyg som enligt lag är skyldiga att vara registrerade i Svenskt skeppsregister som förs av Stockholms tingsrätt. Kulturhistoriskt värdefulla, i betydelsen äldre, är de fartyg som i registret ursprungligen är byggda för seglande frakt eller fiske i yrkesmässig fart. Gruppen är alltså redan klart avgränsad och kan av

myndigheter lätt särskiljas genom befintligt register. Det är dessa fartyg, ca ett hundratal, som är mest hotade inom den maritima bevarande sektorn.

De seglande före detta frakt- och fiskefartygens historia går många hundra år tillbaka i tiden. De som i dag återstår är de absolut sista länkarna i segelsjöfartens långa kulturhistoriska kedja. Varje samhälle utmed den långa svenska kusten har sin historia förknippad med dessa fartyg. Det är en riksangelägenhet att något görs innan det är för sent att rädda dem. Sveriges Segelfartygsförening arbetar tillsammans med enskilda och kommuner för detta. Vi har ett bra samarbete med SSHM men alla parter är överens om att riktlinjer och organisation saknas. Enligt statens kulturråds beräkningar kommer ca 10 000 personer årligen i kontakt med segelfartygen bl. a. genom de många ungdoms- och utbildningsseglingar som genomförs av dessa fartyg i samverkan med organisationer och kommuner. Fartygens värde ligger alltså dels i deras historiska betydelse och dels i seglingar som i dag engagerar många människor.

Sveriges Segelfartygsförening hemställer att följande åtgärder skall vidtas

att riksdagen tillsätter en utredning med uppgift att se över åtgärdsbehovet för äldre kulturhistoriskt värdefulla segelfartyg (enligt ovan angiven definition),

att en inventering över vilka fartyg som finns i landet genomförs,

att man utser ansvarig antikvarisk myndighet,

att åtgärdsbehovet i form av statliga lån vid renovering utreds,

att behov av lagstiftat skydd undersöks,

att bevarandekriterier fastställs,

att möjligheten för statliga förvaltningsmyndigheter att med befintliga medel stödja segelfartygens verksamhet undersöks.

Tidigare behandling

Förslag om åtgärder för att bevara kulturhistoriskt värdefulla fartyg har behandlats av kulturutskottet åren 1979 och 1985. Vid behandlingen år 1979 lämnade utskottet (KrU 1979/80:9) en redogörelse för utredningen "Bevara fartyg – att värna om kulturarvet" som utförts inom statens sjöhistoriska museum (se ovan s. 6). Vidare redovisades ett remissyttrande från statens kulturråd till utbildningsdepartementet över förslag från Sveriges Segelfartygsförening om stöd för bevarande av segelfartyg. Kulturrådet uttalade sig för att en inventering av beståndet av äldre fartyg och en utredning om hur skilda initiativ bäst skall stödjas borde komma till stånd. Utredningsarbetet borde bedrivas av sjöhistoriska museet.

Vid behandlingen hösten 1985 (KrU 1985/86:3) påpekade utskottet att en inventering av äldre kulturhistoriska fartyg genomförts under år 1982. Vidare uttalade utskottet att det kulturarv som vår äldre sjöfart representerar måste uppmärksammas mot bakgrund av sjöfartens betydelse förr och nu och med hänsyn till att stora grupper människor haft sin bärgning inom denna näringsgren. Utskottet ansåg att det är angeläget att det vid sidan om museernas dokumentation och belysning av sjöfartens historia bedrivs aktiviteter i syfte att bevara fartyg som bildar inslag i miljön och i farlederna. Med hänvisning till att de kulturhistoriska fartygens situation varit föremål för utredning samt till att sjöhistoriska museet följer utvecklingen på området avstyrkte utskottet motionen som avslogs av riksdagen.

Utskottet tar först upp två motioner med förslag om statligt stöd till olika projekt på museiområdet. Därefter behandlas tre motioner som rör kulturminnesvårdsfrågor.

I motion Kr221 (s) redovisas projektet *Teknikens Hus* som utarbetats vid högskolan i Luleå. I Teknikens Hus skall man söka levandegöra tekniska och naturvetenskapliga fenomen i anknytning till människornas egen vardag och verklighet. En särskild stiftelse har bildats som i samarbete med högskolan skall svara för verksamheten. Förslaget i motionen syftar till att ett särskilt statligt bidrag till driftkostnaderna skall lämnas. Motionärerna hänvisar till att Sveriges Tekniska museum erhåller statsbidrag för sin verksamhet.

Utskottet lämnar i en bilaga en översiktlig redovisning för de förslag som statens kulturråd lagt fram i rapporten (1986:3) Museiförslag. Rapporten som presenterades i augusti 1986 remissbehandlas för närvarande. Enligt vad utskottet inhämtat övervägs frågan om bidrag till stiftelsen Teknikens Hus inom utbildningsdepartementet. Utskottet anser att pågående beredningsarbete inte bör föregripas. Med hänsyn till vad som anförts avstyrks motionen.

Ett yrkande i motion A417 (c) syftar till att ett *biblioteksmuseum* skall inrättas. Ett sådant museum bör förläggas till Borås med hänsyn till att bibliotekshögskolan finns där. Enligt vad utskottet inhämtat har på initiativ från bibliotekshögskolan frågan om inrättande av ett biblioteksmuseum diskuterats på det lokala planet. Det finns dock för närvarande inte några konkreta planer på att inrätta ett museum. Med hänvisning härtill och till den pågående beredningen av kulturrådets rapport avstyrker utskottet motionen i här aktuell del (yrk. 14).

Förhållandena på *Vinga fyrplats* tas upp i motion Kr325 (m). Motionären hävdar att den för fyrplatsen ansvariga myndigheten – sjöfartsverket – inte fullföljer sin skyldighet att underhålla byggnaderna på Vinga. Dessa riskerar därför att förfalla då fyrplatsen numera är obemannad. Han anser att riksantikvarieämbetet borde kunna bidra med medel för att byggnaderna på Vinga fyrplats skall kunna vårdas och bevaras. I motionen yrkas att riksdagen skall göra en framställning till regeringen i enlighet med vad som anförts i motionen.

Vinga fyr- och lotsplats är statlig egendom som förvaltas av sjöfartsverket. Av byggnaderna på Vinga är fyrtornet och båken av regeringen förtecknade som byggnadsminnesmärken. Enligt gällande bestämmelser tillkommer det den myndighet som har förvaltningsansvar för sådan byggnad att vid vården av denna ta särskild hänsyn härtill. Huvuddelen av de övriga byggnaderna på Vinga – ett antal gamla personalbostäder – disponeras av den ideella föreningen Winga Vänner. Sjöfartsverket har slutit ett nyttjanderättsavtal med föreningen. Winga Vänner har åtagit sig att väl vårda anläggningarna och marken i anslutning därtill samt utföra nödvändigt underhåll.

Med hänsyn till vad som anförts anser sig utskottet kunna förutsätta att bebyggelsen på Vinga fyrplats kommer att underhållas. Utskottet anser därför att motionen inte påkallar någon åtgärd från riksdagens sida.

Förslag om åtgärder för att bevara de *kulturhistoriskt värdefulla segelfartygen* förs fram i två motioner. Enligt motion Kr253 (fp, s, m, c, vpk) bör

regeringen snabbt låta utreda dessa fartygs situation samt föreslå åtgärder till skydd för byggnadsminnen på sjön. Yrkandet i motion Kr286 (m) syftar till att regeringen skall lägga fram förslag till åtgärder för bevarande av gamla segelfartyg.

Med anledning av motionerna har statens sjöhistoriska museum och Sveriges Segelfartygsförening i skrivelser till utskottet redovisat sin syn på behovet av olika åtgärder för att bevara kulturhistoriskt intressanta fartyg.

Museet framhåller att en samlad total översikt av sådana båtar saknas liksom lagstadgat skydd för dem. En utredning som avser alla kategorier båtar är angelägen, men museet anser att det naturligtvis är möjligt att börja med gruppen segelfartyg. Museet förordar att statens kulturråd i samråd med bl. a. sjöhistoriska museet skall få i uppdrag att göra en utredning rörande denna grupp av fartyg.

Segelfartygsföreningen för fram en rad olika förslag, bl. a. om tillsättande av en utredning med uppgift att se över åtgärdsbehovet för äldre kulturhistoriskt värdefulla segelfartyg samt om en inventering av vilka fartyg av detta slag som finns i landet.

Som framgår av redovisningen i det föregående har behovet av insatser för att bevara kulturhistoriskt värdefulla fartyg uppmärksammats i olika sammanhang.

Sjöhistoriska museet lade år 1978 i utredningen "Bevara fartyg – att värna om kulturarvet" fram förslag som främst rörde bevarande av museifartyg. En översiktlig inventering av beståndet av äldre kulturhistoriska fartyg som genomfördes år 1983 inom utbildningsdepartementet redovisas i promemorian "Förberedelserna för en inventering av beståndet av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fartyg". Denna överlämnades hösten 1983 till sjöhistoriska museet för den åtgärd vartill museet kunde finna anledning.

Utskottet har vid två tillfällen tidigare (KrU 1979/80:9, KrU 1985/86:3) behandlat förslag med samma syfte som de nu aktuella. Utskottet har därvid framhållit att det kulturarv som vår äldre sjöfart representerar måste uppmärksammas mot bakgrund av sjöfartens betydelse förr och nu och med hänsyn till att stora grupper människor haft sin bärgning inom denna näringsgren. Utskottet ansåg vidare att det var angeläget att det vid sidan av museernas dokumentation och belysning av sjöfartens historia bedrivs aktiviteter i syfte att bevara fartyg som bildar inslag i miljön i hamnarna och i farlederna. Utskottet vidhåller denna sin uppfattning.

Som framgår av skrivelserna har utvecklingen under senare år inneburit att flera kulturhistoriskt värdefulla fartyg gått förlorade. En samlad total översikt av kulturhistoriskt värdefulla båtar saknas. Ett av målen för den statliga kulturpolitiken är att garantera att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs. Utskottet anser därför att de problem som rör bevarande av i första hand segelfartyg måste tas upp till konkret prövning. Det är angeläget att ansvariga myndigheter, i första hand sjöhistoriska museet och kulturrådet, ges i uppdrag att överväga och lägga förslag om vilka åtgärder som behöver vidtas.

Vad utskottet med anledning av motionerna Kr253 och Kr286 har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *Teknikens Hus i Luleå*

att riksdagen avslår motion 1985/86:Kr221,

2. beträffande *biblioteksmuseum i Borås*

att riksdagen avslår motion 1985/86:A417 yrkande 14,

3. beträffande *Vinga fyrplats*

att riksdagen avslår motion 1985/86:Kr325,

4. beträffande *kulturhistoriska segelfartyg*

att riksdagen med anledning av motionerna 1985/86:Kr253 och 1985/86:Kr286 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 21 oktober 1986

På kulturutskottets vägnar

Ingrid Sundberg

Närvarande: Ingrid Sundberg (m), Ing-Marie Hansson (s), Catarina Rönnung (s), Maja Bäckström (s), Jan-Erik Wikström (fp), Karl Boo (c), Berit Oscarsson (s), Lars Ahlmark (m), Anders Nilsson (s), Sylvia Pettersson (s), Margareta Mörck (fp), Erkki Tammenoksa (s), Kerstin Göthberg (c), Alexander Chrisopoulos (vpk) och Lars Ahlström (m).

Förslag från statens kulturråd angående de centrala museernas uppgifter och ansvar för landets museiväsende

I rapporten (1986:3) Museiförslag lägger kulturrådet fram överväganden och förslag för det fortsatta arbetet inom museiområdet.

Utgångsläget – Museisverige i dag – beskrivs i rapporten på följande sätt.

Av nu existerande ca 250 museer kan 150 räknas som större, dvs. de har personal som uppgår till två eller flera årsverken.

De statliga museerna är ett 40-tal, varav 17 är s. k. centralmuseer. I 22 av landets 24 län finns traditionella länsmuseer, i många av landets kommuner finns kommunala museer.

De totala driftkostnaderna för verksamheten vid samtliga museer i Sverige år 1983 kan uppskattas till minst 700 milj. kr., varav staten svarade för minst 330 milj. kr., kommunerna för ca 210 milj. kr. och landstingen för ca 52 milj. kr. Staten bär ensam det ekonomiska ansvaret för de statliga museerna och stiftelsen Nordiska museet. Beträffande Sveriges Tekniska museum uppgår statsbidraget till ca 75 % medan ca 10 % utgörs av bidrag från näringslivet.

Det statliga stödet till de regionala museerna är konstruerat så att staten genom bidrag till en del av museernas personalkostnader är medfinansiär till verksamheten.

Budgetåret 1984/85 var statens utgifter (exkl. arbetsmarknadsverkets utgifter) för de centrala museerna 220 milj. kr., för de regionala museerna 31 milj. kr. och för övriga statsunderstödda museer 17 milj. kr. Jämfört med budgetåret 1975/76 innebär detta en tillväxt för de centrala museerna tillsammans med 33 % i fast penningvärde, för de regionala med 158 % och för övriga statsunderstödda museer med 42 %. Arbetsmarknadsverkets utgifter för de centrala och regionala museerna var år 1983/84 ca 45 milj. kr. resp. ca 24 milj. kr. Förutom dessa statliga resurser till driftkostnader bidrar staten med investeringsmedel till byggnationer och i vissa fall utrustning.

I rapporten anför kulturrådet bl. a. att museernas traditionella uppgifter att samla, bevara, vårda och visa även fortsättningsvis kommer att vara kärnan i deras verksamhet, men samtidigt ställer samhällets snabba förändringar nya och högre krav på museerna. De centrala museernas ansvar för landets museiväsende utgår från deras samlingar och expertkunnande. Centralmuseernas uppgifter är att förvalta och visa vårt nationella kulturarv liksom kulturarv från andra länder, att genom service, rådgivning, vandringsutställningar, depositioner m. m. vara gemensamma resurser för landets museer samt att vara lokalmuseer i sin region.

Kulturrådet pekar på några sätt att främja en ökad samverkan inom museiväsendet genom att klargöra inom vilka verksamhetsområden det finns behov av samverkan. Vidare anser kulturrådet att ansvars- och arbetsfördelningen mellan museerna måste göras tydligare. De centrala museerna är mycket olika sinsemellan och därför skall samma ansvar inte knytas till alla. Centrala museer, som föreslås få ett vidare ansvar, benämns basmuseer, medan övriga centrala museer kallas statliga specialmuseer. I framtiden bör de centrala museerna i ökad utsträckning uppmärksamma uppgifterna att ge service och råd till övriga museer i landet. För att kunna främja en ökad

samverkan krävs också att man finner de effektivaste samverkansformerna.

När det gäller museerna som informations- och kunskapskälla understryker kulturrådet att utnyttjande av informationsteknologins möjligheter är ett viktigt instrument för att förverkliga det öppna museets idé.

För att uppnå en utveckling på det informationsteknologiska området krävs enligt kulturrådet dels samarbete mellan museerna, dels kompetensstöd, utbildning och ekonomiska resurser för utvecklingsarbete och anskaffning av utrustning. Vidare behövs ett samarbete mellan basmuseerna och övriga museer i landet för att öka åtkomligheten och utnyttjandet av museernas informations- och kunskapmaterial som helhet.

När det gäller utnyttjande av den nya teknologin i den utåtriktade verksamheten föreslår kulturrådet att projektbidrag skall kunna utgå till museerna för att pröva modern teknologi i utställningar och undervisning.

Kulturrådet tar vidare upp en rad frågor rörande museernas verksamhet, bl. a. samlingsområden, registrering och dokumentation, vård och konservering, forskning, säkerhet, utställningar och depositioner samt undervisning och folkbildning.

Kulturrådet föreslår att fyra utredningsprojekt skall starta inom områden som är viktiga för museernas framtida verksamhet.

Följande områden skall behandlas i projekten: nya perspektiv på den svenska historien, ekologisk kunskapsspridning, Sverige och tredje världen samt invandrarnas kulturer.

Kulturrådet framhåller att intresset för arbetets historia och arbetets betydelse har ökat markant under senare år. Allt fler finner det angeläget att vårda den fysiska miljön – arbetsplatser, industrimiljöer, landsbygdens kulturlandskap – och minnen och traditioner från arbetslivets alla delar och att sätta in arbetet i skilda sociala och samhälleliga sammanhang.

Synen på arbetet, de faktiska arbetsvillkoren, arbetets resultat och arbetets förändring har en betydelse som knappast speglas i dagens svenska museer. En utveckling behövs på den punkten, anser kulturrådet. Alla kulturhistoriska och tekniska museer har ett ansvar för att det görs. Samtidigt finns nu en speciell satsning genom Arbetets museum i Norrköping. Bakom stiftelsen och planerna för det museet står några av de största folkrörelserna, LO, TCO, KF och ABF. Bildandet av Arbetets museum är ett uttryck för deras vilja att manifestera sin historia och arbetets historiska och sociala roll.

Rådet föreslår en ökning på drygt 8 milj. kr. budgetåret 1987/88 till musciområdet varav 2,3 milj. kr. avser medel för temporära insatser under en femårsperiod.

gotab Stockholm 1986 11590